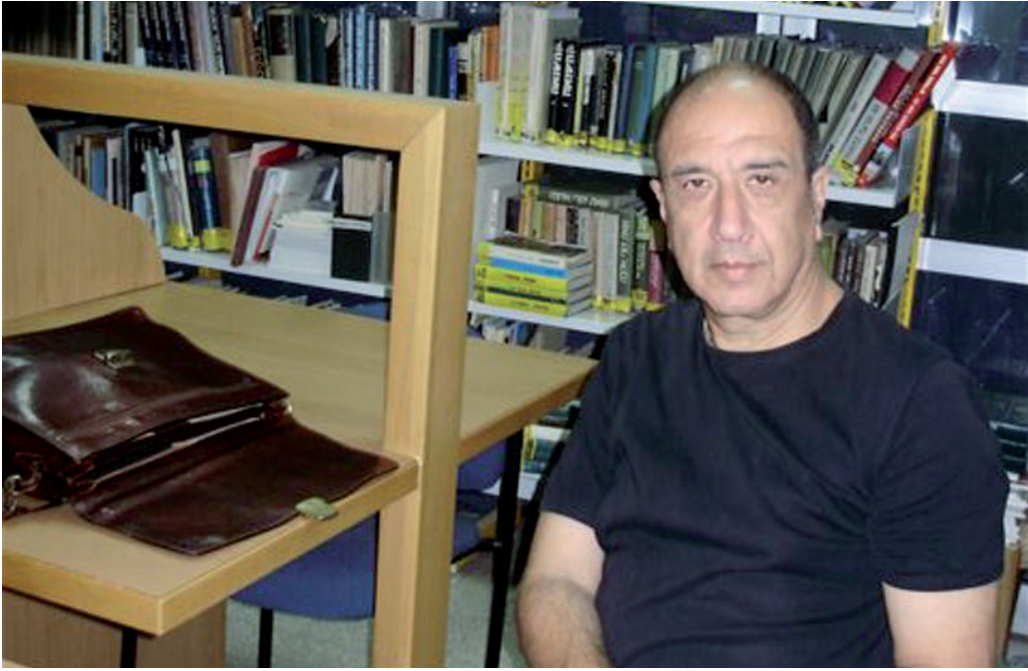

רוני סומק – משורר ומורה

”השירה היא תצלום רנטגן של הנפש שלי ואני שם
את הצילומים האלה בקדמת חלון הראווה של חיי”,
כך אומר המשורר רוני סומק,
החוגג בימים אלה יום הולדת שישים

דניאל עמיחי-מיכלין

לא כזה שיש לו רק השפעות מערביות. תחת שמש
מזרחית מאוד, אתה לא יכול לחשוב רק במושגים של
המערב, ונוצר שילוב מנצח בין מזרח למערב.”

● אתה קורא לעצמך משורר חברתי?

”אני קורא לעצמי משורר; כל היתר אלה שמות
משפחה. תוכלי לומר שאני משורר של שירה
חברתית, של שירי אהבה או של שירים שנכתבו
בעקבות התנ”ך. כמה שיותר הגדרות כאלה – ככה
יותר טוב לי.”

● אתה שייך לאיזו-שהיא קליקה?

”אני מאפיה של איש אחד.”

● ומבחינה פרונולוגית, לבני גילך?

”אני חושב שבדבר הנפלא הזה שנקרא שירה, אתה
לא מחויב לבני דורך, אלא לאנשים שאתה מרגיש
אליהם קרבה פואטית. אני גאה על שחיים גורי נתן
לי ספר שלו וכתב שהוא אוהב את שירי; שויסלבקה
שימבורסקה (משוררת פולניה) כתבה את הפריכה
האחרית של ספר שירי שיצא לאור בארה”ב, והיא
אוהבת את שירי, וארי דה לוקה (סופר איטלקי) אמר
שהוא ישים את ספרי על מרחף ספרי המופת (ספרים
מובחרים). הוא גר בנאפולי, אני ברמת גן ושימבורסקה
בקרקוב, ואני לפעמים מרגיש קרוב אליהם יותר
מאשר לזה שגר שני רחובות ממני.”

● מהי השירה עבורך?

”קודם כול היא צורך, מכיוון שזה הדבר הטוב
ביותר שאני יודע לעשות. היא תצלום רנטגן של
הנפש שלי, ואני שם את הצילומים האלה בקדמת
חלון הראווה של חיי.”

● אתה מורה בבר הרבה שנים. האם השירה
וההוראה מפרות (מהשורש: פרי; מפריחות) זו את זו
או מפריעות זו לזו?

● איפה אתה בין מזרח למערב?

”אני רואה את עצמי כאחד מבני הגשרים בין החוף
המערבי ובין החוף המזרחי של הים הגדול, שכולנו
שוחים בו. אני לא מחפש שורשים, כי אף פעם לא
איבדתי אותם.”

● זה נכון שהמזרחיות היא לא נושא אצלך, אלא
רק רקע?

”אני לא צריך לקום בבוקר, להסתפל בראי ולומר:
אני נולדתי בעיראק. אני כן צריך להגיד שאני חי
במדינת ישראל, שהיא מדינה רבת-תרבותית, ואני
גאה שנולדתי במקום שפעם עבר בו גן עדן, כלומר
בבגדאד, אבל לא אהפוך את זה לדבר בלעדי (רק הוא)
במה שאני עושה. זה פרט ביוגרפי חשוב, שמחלחל
(מטפטף, חודר) ומשפיע, אבל הוא רק חתיכה אחת
בפאזל שיש בו חלקים רבים. אני מתייחס לכל העניין
של העדות כסוג של חדר לידה. אדם לא מתפכח (לא
מתעלם, לא משקר) לחדר הלידה שלו, אבל הוא לא
צריך בגיל שישים להיזכר רק בחדר הלידה; הוא עבר
עוד חדרים בדרך.”

● האם זה נכון שבתחילת ימי המדינה, ההגמוניה
(העליונות, המנהיגות) הייתה בידי השירה המערבית,
שרצתה “לתרבות” את השירה המזרחית?

”אני חושב שרעיון פור ההיתוך (הרעיון שישיראל היא
כמו תנור גדול, שבו כל הקבוצות הופכות לחומר אחד) של
בן גוריון נכשל, ואני שמח שכך קרה, כי אי אפשר
לומר לאנשים למחוק את הקופסה השחורה (הפרטים,
קורות החיים) שיש להם במוח. זה לא ילך. המדינה
הוכיחה שהיא יותר חזקה מהעקרונות (הפרינציפים)
שרצו לתת לה. לבן גוריון, שאני מעריץ, היו רעיונות
שלא החזיקו לטווח ארוך (לאורך זמן), וכור ההיתוך הוא
אחד מהם. אי אפשר היה ליצור פה יהודי חדש, ובטח

רוני סומק הוא משורר ידוע ומוכר, המרבה לכתוב
ולקרוא משיריו במקומות שונים – בערבי שירה
ותרבות, בכנסים, וגם בבתי סוהר ובבתי חולים. הוא
מרבה לנסוע לחו”ל לכנסים ולפסטיבלים, וגם שם
הוא קורא משיריו.

סומק התחיל לכתוב בגיל צעיר. לפני כן היה שחקן
כדורסל. מאז יצא לאור ספרו הראשון “גולה”, בשנת
1976, פרסם עשרה ספרי שירה. שיריו תורגמו לשפות
רבות ויש מהם שהולחנו. סומק הוא אמן יוצר; ציוריו
הוצגו בתערוכות, והציורים בספרו האחרון, “אלג’יר”, הם
מעשה ידיו. הוא זכה בפרסים רבים, ביניהם פרס אמנות
לעם, פרס ראש הממשלה, פרס יהודה עמיחי ועוד.

מי שרוצה לדעת את קורות חייו של רוני סומק
צריך רק לדפדף בספרי השירה שלו. הכול כתוב שם –
על עיר הולדתו בגדאד, על כך שהוא היה ילד מגמגם
(מתקשה בדיבור), עד שפרצה ממנו שירתו: “היום אני
מדבר לזכר המילים שפעם נתקעו לי בפה...” על
המעברה, על אהבתו לאשתו ולבתו היחידה.

פגשתי את סומק בבית הספר התיכון שבו הוא מלמד.

● ספר לי קצת על עצמך.

”נולדתי בבגדאד בסוף 1951. המשפחה עלתה
ארצה בשנת 1953, ובשנים הראשונות גרנו במעברה.
למדתי בבית ספר יסודי בצהלה, כי גרנו בשכונה
הסמוכה, ואחר כך – בשלושה בתי ספר תיכוניים,
בגלל משחקי הכדורסל, שדרשו ממני להתרכז
במגרש האימונים יותר מאשר על שולחן הלימודים.
אחרי הצבא למדתי אמנות במכון אבני וספרות
עברית ופילוסופיה יהודית באוניברסיטת תל אביב.
הייתי מדריך חבורות רחוב, ומ-1980 אני מלמד
ספרות וקולנוע בתיכון עירוני ובסמינר הקיבוצים,
וגם בסדנאות לכתבה במקומות שונים.”

"מפרות מאוד זו את זו. הן מפרות מכיוון שאני כל הזמן במגע עם השפה, עם שפה שהיא שפת רחוב, עם שפה גבוהה, עם שפה של שירה, עם שפה שאני מכיר ועם שפה שאני לא מכיר. המגע הזה עם שפה של אנשים שהם לא בגילי גורם לי כל הזמן להרחיב את הטריטוריה ולא להישאר חייל בודד בתוך הא"ב שאני מפיר".

● אתה אוהב ללמד?

"מאוד".

● האם כאשר אתה מלמד שיר, זה לא פוגע באינטימיות שבין המשורר לקורא?

"אנחנו המורים כמו מלצרים, שמוציאים את השיר מהספר ומהעיתון ומגישים אותו לתלמיד. אני אף פעם לא אומר: בואו ננתח שיר, כיוון שלפני ניתוח עושים הרדמה. אין לי שום יומרה (פרטנויה) לקחת שיר ולהפוך אותו לחלק מהעולם של משהו אחר; היומרה היא פשוט להגיש לו ושהוא יחליט. זה מה שמחזיק אותי פה בבית הספר. אני עושה את הכול בזהירות, אני מיסיונר של שירה, אני אוהב שירה ומציע את הסחורה שלי. יש מי שקונים מיד ויש מי שקונים בתשלומים, ויש שלא קונים. הדבר היחיד שאני מבקש הוא – תנו לזה צ'אנס, תראו אם אתם יכולים לרהט את השירה בתוך הסלון של החיים שלכם. העובדה שאני נמצא פה מ־1980 מראה על האופטימיות שלי, ואולי משהו גם על הצלחה".

● איך אתה עושה את זה?

"אני עושה את זה דרך המוזיקה, למשל. אני נכנס לפיתה עם מכשיר די־י־די ומשמיע להם את השיר "בָּדָד" של זוהר ארגוב, מזה אני מגיע לשיר "לְבָדִי" של ביאליק, ואז אני מסביר מה זאת בדירות. אין לי בעיה לגייס כל דבר שיגרום לתלמיד לרצות לקרוא את הטקסט עצמו. אני מצר (מצטער) מאוד על שהפסקו להכריח תלמידים ללמוד בעל פה. הייתה תקופה שחילקתי לתלמידים תקליטים תמורת ציטוטים משירים שלמדו בעל פה. עד היום הם מזכירים לי את זה כשאני פוגש אותם".

● הנוער בכלל קורא היום?

"לנוער היום יש אפיקים (רכים, מסלולים) אחרים שבהם הוא שוחה לעבר השירה; הם מפירים את "עוד חוֹר הניגון" של אלתרמן מהשירה של פרי סתריב. בפגישה עם תלמידים אמרה לי תלמידה, שבפייסבוק שלה היא משתמשת בציטוטים מהשירים שלי, שהיא כל כך אוהבת".

● האם הנוער קורא קלאסיקה, נגיד דוסטויבסקי – אם זה לא לבחינת הבגרות?

"פחות, אבל הם קוראים דברים אחרים. למשל, לימדתי סיפור של ארי דה לוקה, והם ביקשו ממני ספרים אחרים שלו. עליך לזכור שבית הספר שלי הוא לא ספרותי, הוא בית ספר להזמנות שנייה, לתלמידים שנפלטו ממסגרות אחרות, ואותם אני מלמד שירה. תופרים להם מערכת על פי משרד החינוך, אבל שמתאימה מאוד לצרכים שלהם".

● האם אתה חושב שהולך ופוחת הדור?

"ממש לא. מקורות המידע של הדור הצעיר שונים משלנו; הוא לא צריך לזכור הרבה; הוא צריך לזכור מילה אחת, "גוגל", ותוך דקה למצוא מה שאנחנו בזבזנו שעות בחיפוש. הדור הזה קרוב אליי ומוצא חן בעיניי. מדי פעם אני רוצה לומר לצעירים: אל תהיו רק דיגיטליים (שייכים למחשב), תהיו גם קצת אנלוגיים. לא יזיק לכם מדי פעם לקרוא ספר ולא רק לחפש תקצירים שלו על צג (מסך) אלקטרוני. אני גם לא רוצה להיות בעל המכולת, שיוצא להפגנה נגד הסופרמרקטים. סופרמרקטים הם נהדרים, אבל יש קסם גם במכולת הישנה, שיש בה קשר אישי עם הבעלים ולא רק שואלים אותך אם יש לך פרטים מועדון".

● אומרים שאתה משורר פופולרי; זו מחמאה בשבילך?

"אני חושב שכן, יש משהו שעושה דבר ולא רוצה שיידעו? קוראים את שירי, מוציאים את ספריי מהדורה (הוצאה) אחרי מהדורה, תראי לי משהו שיגיד שהוא לא רוצה את זה".

● מה מקורות ההשראה (האינספירציה) שלך?

"הכול".

● על אילו (איוה) משוררים היית רוצה שיגידו שאתה ממשיך אותם?

ויסלבה שימבורסקה, דוד אבידן, יונה וולך, יהודה עמיחי, ביאליק, אבן גבירול, אדונים, ויש עוד המון שאיני זוכר".

● לאורך השנים אתה מרבה לכתוב על בתך. ספר לי על המשפחה.

"בתי חיילת ורקדנית בלט ורוקדת בחוגים של הבלט הישראלי. כתבתי פעם שיר שנקרא 'חיתה'. אני אצטט את השיר:

חיטה

שדה חיטה מתנפף על ראש אשתי ועל

ראש בתי.

כמה בנאלי לתאר ככה את הבלונד

ובכל זאת שם צומח הלחם

של חיי.

בזה אמרתי הכול. הלחם הוא באבות המזון שלי, אולי הדבר שאני הכי אוהב, והן דבר דומיננטי בשירים שלי כי משפחה זה החומר החשוב ביותר שאותו אני מפיר ואותו אני רוצה להתכתב ועליו אני רוצה לספר. זה משמח אותי שזה מגיע לאנשים בעברית וגם ל־39 שפות שתרגמו אותי".

שיר פטרוטי

אני עירקי-פיג'מה, אשתי רומניה

והבת שלנו היא הגנב מבגדד.

אמא שלי ממשיכה להתרית את הפרת והחדקל,

אחותי למדה להכין פירושקי מאמו הרוסיה

של בעלה.

החבר שלנו, מרוקו-סכין, תוקע מזלג

מפלדה אנגלית בדג שנולד בחופי נורבגיה.

כולנו פועלים מפוטרים שהורדו מפיוגמי המגדל

שרצינו לבנות בבבל.

כולנו חניות חלודות שדון קישוט העיף

על טחנות הרוח.

כולנו עדיין יורים בכוכבים מסנוורי עיניים

רגע לפני שהם נבלעים

בשביל החלב.

נקמת הילד המגמגם

היום אני מדבר לזכר המלים שפעם נתקעו לי בפה.

לזכר גלגלי השנים שפוררו הברות

מתחת ללשון והריחו את אבק השפרות

ברוח בין הלוע לשפתים החשוכות.

חלמתי אז להברית את המלים שנארו פסחורות גנובות

במחסני הפה,

לקרוע אריזות הקרטון ולשלוף את

צעצועי האל"ף-בי"ת.

המורה הייתה מניחה יד על כתפי ומספרת שגם משח

גמגם ובכל זאת הגיע להר סיני.

ההר שלי היה ילדה שישבה

לידי בפתה, ולא הייתה לי אש בסנה הפה

כדי להבעיר, לנגד עיניה,

את המלים שנשרפו באהבתי אותה.

מתוך "המתופף של המהפכה", 2001